

VOORWOORD

Als participatie in de maatschappij het doel is van de inburgering, dan moet spreken met Nederlanders het doel zijn van onze spreeklessen. Dat blijkt helaas vaak een moeilijk te bereiken doel. Menig docent hoort haar cursisten verzuchten dat zij alleen in de lessen Nederlands spreken. En ze weet dat dit betekent dat de voortgang van het leren daardoor belemmerd wordt. Dit is een situatie die we graag willen doorbreken, maar de vraag is hoe dit te doen. Het geven van buitenschoolse opdrachten biedt de mogelijkheid om te oefenen met spreken. Andere mogelijkheden zijn taalmaatjes, taalstages of vrijwilligerswerk. In dit cahier bespreken we de mogelijkheden om buitenschoolse opdrachten op zo'n manier te geven, dat ze zowel functioneel als doelgericht zijn. Om dat te bereiken willen we weten wat de leerwensen en leerdoelen van onze cursisten zijn. In welke situaties willen ze het Nederlands gaan gebruiken? Daarbij komen dan nog de doelen van het inburgeringsexamen, of de staatsexamens. Het is een hardnekkige gedachte dat het voor de examens het beste is om de daarbij passende methode door te werken, van begin tot eind. Daar is niets op tegen, mits er genoeg tijd overblijft om opdrachten op te geven die buiten de les plaatsvinden. En die opdrachten kunnen niet zomaar uit de lucht komen vallen: ze moeten voorbereid en nabesproken worden. Als dat tijd kost, dan is dat goed bestede tijd, omdat al lang bekend is dat het spreken met andere mensen, in reële situaties buiten de les, het leren van de taal bevordert.

We moeten ook tijd besteden aan het verschijnsel dat de cursisten ervan weerhoudt om te spreken met mensen buiten de les: spreekangst. Dat moet allereerst bespreekbaar worden gemaakt in de klas, maar het blijkt ook heel goed te werken om de situaties in de les te oefenen, in de vorm van vraaggesprekjes of rollenspelen. Daarmee komen de angstige sprekers erachter dat ze beter kunnen spreken dan ze dachten.

De bij de oefeningen aangegeven tijdsduur is een schatting van de tijd voor de voorbereiding. De tijd buiten de les kan moeilijk worden geschat, en bij de nabespreking hangt de duur af van het aantal cursisten.

De werkbladen met de invulformulieren kunnen worden gedownload van de website. Ze hebben het nummer van het hoofdstuk waarin ze de eerste keer worden genoemd. Je kunt de werkbladen aanpassen aan het niveau van de leerders door een eigen variant te maken. Daarbij kun je bijvoorbeeld de opdrachten versimpelen of de vakken

waarin geschreven moet worden, groter maken. Van belang is ook om de datum te noteren waarop de opdracht gemaakt moet zijn. Laat de cursisten de datum zelf op het werkblad invullen.

Voor de duidelijkheid wordt de docent in dit cahier steeds met 'zij' aangeduid, en de cursist met 'hij'.

Dank aan Lieske Adèr, Lydia Blom, Damayanti Gunawan en Indrawati Gunawan, voor hun uitvoerige feedback en suggesties bij de eerste versie van dit cahier.

Dank ook aan Elzemien Warnink en Jaap Tesselaar, die hun materiaal voor buitenschoolse opdrachten bij de Taalervaringsroute hebben vrijgegeven om voor dit cahier te gebruiken.

Margreet Verboog
Amsterdam, 2018

INHOUD

Inleiding	8
1 Vragen voor de docent bij het lesgeven in spreekvaardigheid	11
2 Beginnende sprekers (vanaf A0)	14
3 Eenvoudige opdrachten (op weg naar A1)	18
4 De smartphone gebruiken bij buitenschools leren (op weg naar A1)	22
5 Enquêtes of interviews (op weg naar A2)	24
6 De taalkaart	28
7 Spreekangst bespreekbaar maken	31
8 Persoonlijke leerdoelen en de examens	33
9 De eerste gesprekken buiten de school (vanaf A1)	37
10 Het nabespreken van de opdrachten	41
11 Deelvaardigheden	43
12 Feedback geven op spreken	47
13 Op weg naar B1 en B2	50
14 Ouders en kinderen (op weg naar A2)	53
15 Op het werk (vanaf A1)	56
Overzicht van de werkbladen	61
Literatuur	63

 Op www.nt2school.nl vind je:

- Werkbladen met invulformulieren

INLEIDING

Het doel van dit cahier is om spreken binnen de les te gebruiken voor het oefenen van spreken buiten de les. Uiteraard gaat spreken binnen de les vooraf aan spreken buiten de les. Tot ongeveer A1 zullen veel spreekopdrachten alleen binnen de les kunnen plaatsvinden, en ook daarna zijn er aan de examens gerelateerde spreekopdrachten die in de les worden uitgevoerd. Maar ook daarvoor is het heel goed om situaties te oefenen 'in real life'.

In dit cahier geven we een aantal mogelijkheden om spreekopdrachten in de les voor te bereiden. De verschillende werkbladen geven daarvoor diverse werkvormen. Daar kan de docent uiteraard eigen varianten op maken. Sommige werkvormen, zoals de taalkaart of het gebruiken van de smartphone, kunnen al vroeg in de cursus worden ingezet. Daardoor kunnen we de cursisten er al snel van doordringen dat het Nederlands een gebruiksvoorwerp is, bedoeld om te gebruiken, en geen schoolvak dat je bestudeert.

'Het Nederlands is een pan' zeggen we altijd, het is een gebruiksvoorwerp en daarmee geven we aan dat de leeders zich vanaf het begin moeten afvragen wat ze willen en moeten doen, wat hun leerdoelen zijn. Dit vooral in verband met de woordenschat, het belangrijkste dat iemand zich moet eigen maken in een nieuwe taal. De hoeveelheid te leren woorden is zo groot, dat het niet zinvol is om langer dan strikt nodig is een algemene woordenschat te verwerven. Er moet zo snel mogelijk worden gewerkt aan het gebruik van taal in zinvolle situaties. Dat kunnen situaties zijn die we ontleenen aan de inburgeringsexamens, inclusief KNM, en aan de persoonlijke leerwensen van de cursisten. Dat kan variëren van gesprekken met collega's tot een studie in het hoger onderwijs. Daar horen steeds woorden en standaardzinnen bij die ingeslepen raken door ze te gebruiken.

We beginnen met de vragen die een docent zichzelf moet stellen bij het geven van spreekvaardigheid (hoofdstuk 1). Daarna bespreken we in hoofdstuk 2 en 3 hoe we beginnende sprekers kunnen verleiden om te gaan spreken, eigenlijk het liefst zonder dat ze het zelf merken. De eerste voorzichtige stappen buiten de klas kunnen het best worden gedaan met de smartphone (hoofdstuk 4) of met een vragenformuliertje (hoofdstuk 5) als ijsbreker.

De taalkaart (hoofdstuk 6) is een manier om wekelijks vast te stellen wat iedereen buiten de les gedaan heeft met taal. Het is een vorm van huiswerk opgeven, die misschien wel meer oplevert dan het traditionele huiswerk maken op papier of pc.

Om spreekangst te bespreken is de werkvorm DDU (denken, delen, uitwisselen) heel geschikt; die wordt besproken in hoofdstuk 7. Ook de vraag ‘Wat zijn je doelen bij het leren?’ kan goed met die werkvorm worden besproken (hoofdstuk 8). Hoe we dat aanpakken, zien we in hoofdstuk 9, en het onontbeerlijke nabespreken komt aan bod in hoofdstuk 10.

Bij het inburgeringsexamen moet bij het onderdeel Spreken, maar ook bij KNM, in allerlei situaties worden gereageerd of gesproken. Die situaties kunnen en moeten eerst binnen en later ook buiten de les worden geoefend.

De deelvaardigheden die een rol spelen bij spreken, moeten ook apart worden geoefend als dat nodig is. Ze worden behandeld in hoofdstuk 11, en de oefeningen staan op de website. Misschien wel het belangrijkste, en zeker niet makkelijk, is het geven van feedback op spreken: wanneer en wat willen we opmerken? Kunnen we niet beter alleen positieve feedback geven om de leerders niet af te schrikken? Dit behandelen we in hoofdstuk 12. Voor opdrachten met leerders die op weg zijn naar B1 en B2, meestal om staatsexamen te doen, staan in hoofdstuk 13 ideeën voor wat moeilijkere opdrachten. In hoofdstuk 14 en 15 hebben we opdrachten verzameld die passen bij mensen met kinderen, of mensen die werken of stage lopen. Dat zijn weer heel andere situaties, die ook geoefend moeten worden. Vooral ‘gezellige’ gesprekjes in de pauze zijn situaties die veel mensen willen oefenen, omdat ze dat lastig vinden.

Ten slotte geven we hier een paar kenmerken van een goede spreekles:

- Spreken moet communicatief zijn; er is sprake van interactie.
- Er moet een reden zijn om te spreken.
- Het onderwerp moet de sprekers interesseren.
- Spreken moet doelgericht zijn; er moet een doel worden bereikt dat vooraf duidelijk aangegeven is.
- Het niveau moet goed aansluiten bij de leerders; een te moeilijke taak maakt deze zinloos.
- Correctie en feedback moeten aansluiten bij de opgegeven doelen.

Factoren die het spreken van cursisten bevorderen:

- Kleine groepjes of tweetallen maken de kans om te spreken voor iedereen veel groter.
- Buitenschoolse opdrachten maken dat cursisten het Nederlands ook buiten de les gaan gebruiken.
- Spreekangst, angst om fouten te maken en schaamte daarvoor moeten in de groep worden besproken.
- Een positieve sfeer in de groep is essentieel; er mag niet worden gelachen om fouten.
- Humor: er moeten grapjes kunnen worden gemaakt.
- De docent corrigeert niet alleen, maar geeft ook veel positieve feedback.

1 VRAGEN VOOR DE DOCENT BIJ HET LESGEVEN IN SPREEKVAARDIGHEID

Voor de docent zijn een paar vragen leidend bij spreekvaardigheid.

Ten eerste: Hoe verleid ik de cursisten om te gaan spreken?

En wat later: Hoe krijg ik de cursisten zover dat ze het Nederlands ook buiten de klas gaan gebruiken?

Bekend is dat het gebruik van een taal erg bevorderlijk is voor de vooruitgang bij het leren. Door de feedback die je krijgt in spreesituaties, verbetert de taal snel. Denk aan je eigen ervaringen als je op vakantie een vreemde taal spreekt. Naarmate je meer spreekt, ga je beter spreken.

Veel van onze anderstalige cursisten kennen uit hun land van herkomst een vorm van onderwijs waarbij de leerder passief de leerstof ondergaat. Zo menen ze ook dat ze het Nederlands gaan leren: de docent geeft les en zij ontvangen les. Het antwoord op de vraag 'Wat wil je leren?' is dan ook vaak: Nederlands. Pas daarna, als ze het Nederlands beheersen, gaan ze het ook gebruiken in het dagelijks leven. Helaas is de vooruitgang van cursisten die het Nederlands alleen in de lessen gebruiken, niet groot. Denk maar even terug aan je eigen vreemde-taal-lessen, en het resultaat na een aantal jaren. We moeten onze cursisten dus zo snel mogelijk aan het spreken krijgen buiten de les.

Wij zien taal als een gebruiksvoorwerp, en we willen graag dat onze cursisten de taal zo snel mogelijk gaan gebruiken. Hierbij stuiten we op een aantal problemen. De belangrijkste is het gebrek aan taalcontacten bij veel van onze cursisten. Het organiseren van taalmaatjes, taalcoaches of andere taalcontacten is een van de taken van een taalschool. Een ander probleem is de spreekangst van volwassen anderstaligen. Waar kinderen en jongeren meestal geen last hebben van spreekangst, kan dat bij volwassenen een grote rol spelen. Bij hoger opgeleiden vaak nog meer, omdat zij vinden dat ze correcte zinnen moeten maken, wat in het begin natuurlijk niet lukt. Een klassengesprek over spreekangst is zeker nuttig, zie hiervoor hoofdstuk 7.

De volgende stap is de cursisten zover krijgen dat ze het Nederlands buiten de klas gaan gebruiken, in reële situaties. Een gedegen voorbereiding in de les is daarbij een voorwaarde voor succes. Als je de opdracht 'Ga je buurman interviewen' geeft zonder voorbereiding, is de kans klein dat de cursist deze uitvoert. Meestal komt dan het excuus: mijn buurman spreekt ook geen Nederlands, of: ik had geen tijd.

Het recept voor succesvol spreken buiten de les is het VUT-model: voorbereiden, uitvoeren, terugkijken.

Naast een grondige voorbereiding (V) pleiten wij ook voor het gebruiken van invulformulieren. Het lijkt wat schools, maar het helpt om de opdrachten buiten de les een status te geven die maakt dat de opdracht ook daadwerkelijk gedaan wordt. Het leerboek heeft per definitie de hoogste status, en alles wat daarbuiten gebeurt, lijkt minder belangrijk voor veel leeders. Door formulieren te gebruiken bij de voorbereiding en bij de uitvoering (U), en die in een mapje te laten bewaren, krijgen buitenschoolse opdrachten een groter gewicht.

Nabespreken (of terugkijken) is een andere manier om effectiviteit te bewerkstelligen. Wanneer de opdrachten niet worden nabesproken, zal dat invloed hebben op de motivatie, en daardoor ook op de uitvoering. Blijkbaar vindt de docent het niet belangrijk of we de opdracht doen, is dan de gedachte.

Daarnaast is het ook een goed idee om de namen van de cursisten die de opdracht hebben uitgevoerd, aan te tekenen op een lijst die in het lokaal aanwezig is, of digitaal bij te houden. Dat geeft aan dat het van belang is om de opdrachten ook werkelijk te doen.

Ten slotte is het van groot belang om je als docent te realiseren dat het uit krijgen van het boek niet garant staat voor een goed resultaat. Wij zijn zeker voorstander van een hoog tempo, maar prioriteiten stellen is een noodzakelijk onderdeel van goed onderwijs. Tijd is prioriteit, en je moet tijd maken voor wat je belangrijk vindt. Als er te weinig tijd is voor het voorbereiden van buitenschoolse opdrachten, moet je mogelijk oefeningen uit het boek overslaan of als huiswerk meegeven.

Ten tweede: Wat is het leerdoel? Met andere woorden: wat moeten de leerders kunnen zeggen, in welke situaties en tegen welke personen?

Vaak zal het doel het inburgeringsexamen of het staatsexamen zijn, maar ook allerlei situaties in het maatschappelijk verkeer kunnen een doel zijn. De vragen in de examens sluiten ook aan bij veelvoorkomende situaties, dus er is veel overlap tussen persoonlijke doelen en examendoelen. Toch is het belangrijk om de cursisten ook te vragen naar hun eigen doelen. Dat werkt goed voor het motiveren en activeren van deze leerders. Als iemand werkt aan persoonlijke doelen, motiveert dat veel meer dan wanneer hij moet uitvoeren wat de docent bedacht heeft.

Het gesprek over wat iemand wil leren, verloopt vaak moeizaam, vertellen docenten. Dat is het gevolg van de manier waarop cursisten tegen het leren van een taal aankijken, namelijk als een schoolvak. Het is onze taak de cursisten ervan te doordringen dat het weinig zin heeft om passief te doen wat de docent vraagt, en verder niets. Vaak horen we: mijn cursisten spreken nooit Nederlands buiten de les. Dat is een situatie waarbij docenten zich niet moeten neerleggen. Door goede en effectieve opdrachten voor buiten de school aan te bieden kunnen we onze cursisten zover brengen dat ze wel gaan spreken buiten de les. Zij moeten leren begrijpen dat deze opdrachten een wezenlijk en noodzakelijk deel van de lessen vormen. In hoofdstuk 8 geven we een werkvorm om in de groep te bespreken wat de persoonlijke leerdoelen zijn.

2 BEGINNENDE SPREKERS (VANAF A0)

Het is niet eenvoudig om iemand te bewegen te gaan spreken in een taal die hij niet beheerst. We kennen zelf het gevoel dat je kunt hebben als je op vakantie een onbekende taal moet spreken. Een volwassene vindt het meestal niet prettig om iets te doen waarvan hij weet dat hij het niet goed kan. De manier om iemand over deze drempel te helpen is om spelletjes en wedstrijdjes te doen, waarbij taal geen doel is, maar een middel. Een andere manier is om allemaal tegelijk te spreken, zoals bij het naspreken van zinnen bij taalraps of andere oefeningen. Het naspreken of imiteren is sinds de ontwikkeling van communicatieve methodes minder gebruikelijk, maar heeft zeker een belangrijke functie binnen het leren van een tweede taal. We kunnen daarvoor ook *Taalpingpong* (Van Schaijik, 2008) gebruiken, een methode waarbij vragen beantwoord moeten worden, zoals: 'Is je zus jong?' 'Ja, mijn zus is jong.' Dit kan klassikaal – de docent spreekt, de groep antwoordt – en in tweetallen: de een stelt de vraag en de ander antwoordt.

Spelletjes (op weg naar A1)

Ik zie, ik zie wat jij niet ziet, en het is ...

Doel: woordenkennis, vragen stellen

Tijd: 10 minuten

Groepsindeling: groep

Dit overbekende spelletje kan op allerlei manieren worden gespeeld: behalve met kleuren ook met vormen (het is rond), met materiaal (het is van hout), of met letters (het begint met een K).

Ik ga op reis en neem mee ...

Doel: woordenkennis, luisteren

Tijd: 10 minuten

Groepsindeling: groep

De docent noemt iets om op reis mee te nemen, en de volgende spreker herhaalt dit en noemt ook iets, enzovoort. Bij meer gevorderde cursisten kan ook een eigenschap worden genoemd: een groene trui, een lekkere zeep, een mooi boek.

Wedstrijdjes (op weg naar A1)

Wat kun je met een ... doen?

Doel: woordenkennis, zinnen maken

Tijd: 15 minuten

Groepsindeling: twee of meer groepjes, afhankelijk van de groepsgrootte

Neem voorwerpen die zich meestal wel in een taalschool bevinden: potloden, pennen, vellen A4, boeken, kopjes, een munt of een rol closetpapier. Iedere groep krijgt hetzelfde voorwerp en de opdracht daar zoveel mogelijk functies bij te bedenken. Na vijf minuten laat je de cursisten stoppen; ieder groepje vertelt wat het bedacht heeft. Op het bord worden de door de groep goedgekeurde functies per groepje geturfd. Deel daarna een ander voorwerp uit en herhaal het spel. Je eindigt met het winnende groepje te prijzen of te belonen.

Deze en andere spelletjes en spreekoefeningen komen uit *Leren spreken* (Verboog, 2009). In dit stadium is luisteren eigenlijk een belangrijk doel van de oefeningen die we doen. Met een getallendictee of namenbingo oefenen we het nauwkeurig luisteren. Daarnaast kunnen we ook vaardigheden oefenen die iemand nodig heeft bij het spreken buiten de les. Het gesprek openen, vragen om herhaling, NAW-gegevens verstaanbaar uitspreken, het zijn nuttige en nodige aspecten van het gebruiken van taal buiten de les.